

ע"ש, וא"כ בדין נמי יש לחוש שמא תוציא הכתובה הראשונה ובתומה תמכור לאחר וכיוצא בזה.

איברא דבתשו' אחת לבני הרה"ג ר' משה שליט"א בירושלים עיה"ק כתבתי בנדון אשה שאבדה כתובתה ובאו לכתוב להם כתובה דאירכסא והבעל טוען שהיה כתובה כשרה ובה ב' מאות והאשה טוענת שהיה בה תוספת מה שהתחייב עצמו, ושאלה כעין זו נשאלה בשו"ת תשב"ץ ח"ב סי' קע"ג במי שבא ואמר אירכסא כתובת אשתי ורצוני לחדש לה כתובה וכך היא כתובתה אם כותבין על פיו או אם חוששין שהסכים יותר ממה שאמר הוא ואם צריכים העדים לדעת זה מפי האשה או העדים ועי"ש מה שכתב, ועיין עוד רמ"א סי' ס"ו סוס"ג. ולפ"ז היה אפשר לחלק קצת גם בין אנשי אשכנז שנהגו רובם ככולם לכתוב מאה ומאתים ולא יותר לבין אנשי ספרד שנהגו עד היום להוסיף התוספות ויהיה נמי נ"מ בזה, ומ"מ הראשון נראה דיש לחוש בכ"מ משום שמא יוציא כנלפענ"ד.

והיות כי אני על אם הדרך ועתותי אין אתי, ואני אתנהלה לעמי בלי ספרים לעיין ^{10/08/2018}והדרך ממעטת בשלשה, הנני ידידו המכבדו ומוקירו מאד ומברכו בברכת התורה ללומדיה בלב ונפש.

מנשה הקטן

יח

בענין כתיבת תיבת "מדאורייתא" בכתובה

א. **איתא** בגמ' כתובות דף י. אמר רב נחמן אמר שמואל חכמים תקנו להם לבנות ישראל לבתולה מאתים ולאלמנה מנה, ומבואר מסתמא דגמרא דפשיטא להו דנקטינן דחיובא דכתובה אינו אלא מדברי חכמים בלבד והכין איתא נמי ביבמות דף פט. "מאי טעמא תיקנו לה רבנן כתובה כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה", אלמא דפסיקא להו מילתא דחובת כתובה אינה אלא מדרבנן גרידא, והקשו בתוס' בכתובות שם דאם כן אמאי נהגו לכתוב בכתובה "כסף זוזי מאתן דחזו ליכי מדאורייתא". [יעויין בשו"ת מהר"ם מינץ סי' קט דלדעתו יש לכתוב: מדאורייתא — בחד יו"ד]. ותירצו רבותינו בעלי התוספות דאנן נקטינן לדינא כדעת רבן שמעון בן גמליאל בכתובות דף קי: דאית ליה התם דכתובה דאורייתא, ולא קיימא לן כרב נחמן אמר שמואל דהכא, אלא כרב אשי דפליג עליה לקמן דף יב. יעויין היטב בדבריהם.

ב. אמנם דעת הרבה מרבתינו הראשונים היא דקיימא לן כרב נחמן דאמר דכתובה אינה אלא מדרבנן וכן כתב הרא"ש דכל הגאונים הסכימו ^{לדעתם/דעתו} דכתובת אשה מדרבנן וכך הובא שם בשמו של רבינו חננאל, וכן היא דעת הרמב"ם פ"א אישות הל"א וכמו כן כתב הרי"ד בספר המכריע סי' מב: "מילתא פסיקתא היא לכל חכמי בבל דכתובה מדרבנן היא ולא מספקא לשום איניש דאית ליה מששא ולית מנהון אדם מעולם דסמכא מאן אמר כתובה דאורייתא", [ומיהו לעיל שם הובא מתשובות גאונים דאית להו דכתובה דאורייתא וכן כתוב בכתובות הנמצאות במערב מימות הראשונים "דחזו ליכי מן אורייתא", עיי"ש].

וביותר מבואר מדברי הריטב"א בסוגין דיתכן דכתיבת תיבת "מדאורייתא" אף פוסלת את הכתובה כדיעבד וכדבריו: "וכן פסק הרמב"ם והגאונים כולם ז"ל, הילכך ראוי לכתוב בנוסח הכתוב "דחזו ליכי מדרבנן", א"נ "דחזו ליכי" בלחוד, ואם כתב "דחזו ליכי מדאורייתא" אפשר לומר דלית לה כתובה כלל", וכן מבואר נמי מדברי הרמב"ן והר"ן בשילהי מסכת כתובות, עיין היטב בדבריהם, והכי מסיק הרי"ד שם: "מגונה מאד אצלינו מאן דכתב בכתובה: דחזו ליכי מן אורייתא ומהדרין ליה רבנן, וקמאי דילכון מן בני ארץ ישראל נקטיה להא מילתא ואתון השתא כל מעשיכם במנהגות שלנו ותלמוד שלנו הכין מיבעי לכון למיעבד ולסלוקי מן כתובתכון דוכרין "אורייתא", אלא כתובו 'דחזו ליכי' סתם". [ועיין עוד בביאור הגר"א אבהע"ז סי' סו אות כא].

ג. והנה לפום ריהטא ליכא כל נפקותא בינייהו אלא לענין אי מצינן למיכתב בנוסח הכתובה "דחזו ליכי מדאורייתא", אבל לדינא ליכא כל נפקותא בין אם עיקר החיוב הוא מן התורה או שאינו אלא מדבריהם בלבד. ברם לקושטא דמילתא הא ליתא, דבודאי איכא נפקותא רבתא בינייהו להלכה למעשה. דהנה איתא בגמ' קידושין דף יא: אמר רב יהודה אמר רב כל כסף האמור בתורה כסף צורי ושל דבריהם כסף מדינה, כלומר דכל כסף שאין חיובו אלא מדרבנן בלבד אין שיעורו בכסף צורי אלא בכסף מדינה בלבד, שאינו אלא שמינית מכסף צורי, ומעתה לכאורה להני דנקטי דחיובא דכתובה אינו אלא מדבריהם, אינו חייב אלא במאתים זוזי מדינה, שהן שמינית מסכום שיעור הכתובה — למען דאית ליה דלהלכה דין כתובה הוא מן התורה. וכן כתב באמת הרא"ש שם, דלדעת הגאונים דכתובת אשה מדרבנן גובין לה חמשין כסף סלע מדינה, שמינית של סלע צורי, ע"ש. [ומלבד זה איכא בינייהו לענין מעות א"י וקפוטקיא וכן לענין שעבוד קרקע זיבורית, או בינונית ועידית, ואכמ"ל בזה].

ד. אמנם באמת לאו מילתא דפסיקתא היא, דהנה אשכחן בדברי התוס' כתובות דף סז. שכתבו להדיא "וכתובה נמי, אפילו למאן דאמר כתובה דרבנן,

הוי מאתים זוז צוריים, כמו למאן דאמר דאורייתא דלא פליגי (לקמן דף קי:) אלא בנשא אשה בארץ ישראל וגירשה בקפוטקיא אם נותן לה ממצות ארץ ישראל או ממצות קפוטקיא, וכן מנה דאלמנה דהוי לכולי עלמא דרבנן, הוי מנה צוריי, והיינו דלדעתם תקנת חכמים בכתובה היתה מעיקרא לחייב את הבעל במאתים ובמנה זוז צוריים, ולא בסלע המדינה.

וכן מצינו נמי בדברי הרא"ש שם שכתב: "וראיתי מפרשים דאפילו הרגילו לכתוב "דחזו ליכי מדאורייתא" מודו דכתובת אשה דרבנן וחכמים תקנו חמשים כסף מדאורייתא, פירוש משקלים האמורים בתורה משום שלא תהא קלה בעיניו להוציאה ואסמכוה אקרא דכמוהר הבתולות, משום הכי נהיגי למיכתב "דחזו ליכי מדאורייתא", שלא יטעה אדם לומר כיון דמדרבנן היא לא תגבה אלא ג' סלע מדינה, ודברים של טעם הם, והכותב "כסף זוזי מאתן דחזו ליכי" לא הפסיד", עכ"ל.

ונמצא דלדעת רבותינו בעלי התוס' והרא"ש מצינן שפיר למיכתב תיבת "מדאורייתא" אליבא דכולי עלמא והטעם הוא משום דנהי דעיקר החיוב באמת אינו מן התורה, אבל סכום המצות שמתחייב בהן הבעל הוא כשאר תשלומים שהן מדאורייתא וכו"ל. [ועיין היטב בתומים סי' צ"ז שנחלק עם הב"י בגדר חיוב כתובה לאחר כתיבת השטר, דיתכן דאף לאחר כתיבת הכתובה נמי אינו חיוב אלא מדרבנן עייש"ה, וצע"ט בזה].

ה. וכעין זה הובא בריטב"א בסוגין דעת ה"ר פנחס הלוי ז"ל דאיהו נמי סבירא ליה דאף אם כתב תיבת "מדאורייתא" אין הכתובה נפסלת בכך וטעמו משום ד"מסתמא לא נתכוון להשהותה בלא כתובה, אלא ליפות את כוחה קאמר שתגבה ממנו כסף מאתן דחזו לה מדאורייתא כדין אונס ומפתה, דהיינו מאתן זוזי מן העידית", והכין אשכחן נמי בשיטה מקובצת בשם רבינו יונה שאמר "שאם היה בא מעשה לפניו הכתובה שהיה כתוב בה "דחזו ליכי מדאורייתא" בזה לא היינו מפקפקים והיינו מחייבים לתת כסף של תורה, דכתובה ודאי דרבנן היא ומה שכתב "מדאורייתא" תנאי הוא שמתנה על עצמו שרוצה להוסיף ולתת לה כתובתה מכסף של תורה", והיינו כאין דברי הרא"ש הנ"ל, דלדעת כולם אפשר לכתוב בכתובה תיבת "מדאורייתא" ולא קאי על עיקר דין החיוב אלא על שיעור התשלומים בכסף צורי.

ו. אמנם כד מעיינינן היטב בלישנא דהני רבוותא ניחזי דאיכא נפקותא רבתא בינייהו לדינא. דהנה מדברי רבינו יונה וכן מדברי הריטב"א מוכח להדיא דבודאי עיקר תקנת כתובה דרבנן באמת אינה אלא בכסף מדינה בלבד, אלא דעל ידי כתיבת תיבת "מדאורייתא" בכתובה מקבל הבעל על עצמו תוספת

בחיובו ומחמת קבלתו הוא מתחייב במאתים זוזי צורי, משא"כ לדעת הרא"ש נראה לכאורה דלדידיה מעיקרא תקנו חכמים דחיוב הכתובה יהא מכסף צורי ולא מכסף מדינה וכפי שמדויק מלשון הרא"ש "וחכמים תקנו חמשים כסף מדאורייתא, פירוש משקלים האמורים בתורה", והיינו דכך היתה תקנת חכמים מעיקרא, ומסתבר דלפי זה אף אם לא נכתבה תיבה זו בכתובה נמי רמי עליה לפרוע סכום של מאתים זוזי צורי, דאין הכתיבה סיבת החיוב אלא תקנת חכמים. **ובאמת** דהכין מבואר להדיא מדברי רבינו הב"ח בטור אבהע"ז סי' סו דלדעת הרא"ש "אע"ג דלא כתב אלא "דחזו ליכ" לא הפסיד כלום וגובה חמשים סלעים של צורי", והכין מוכח מסוף דברי הרא"ש וכמבואר מדברי הפרישה שם סק"ח, עיי"ש. [אלא דמה שכתב שם הב"ח דלפי דעתו של ר"ת, דאית ליה דכתובת בתולה היא מן התורה, אם לא הזכיר תיבת "מדאורייתא" אינו גובה אלא חמשים סלעים של מדינה, דיד בעל השטר על התחתונה, תמוה מאד וכמו שיבואר בזה להלן בס"ד].

ז. **ברם** מדברי החלקת מחוקק מבואר להדיא דנקיט בדעת הרא"ש דהא דמתחייב בכסף צורי אינו אלא מחמת ההתחייבות דיליה בלבד ולא משום תקנת חכמים, דהנה בשו"ע אבהע"ז סי' סו ס"ו כתב הרמ"א דהמנהג הוא לכתוב לכתולה "דחזי ליכי מדאורייתא", וכתב בח"מ שם סקכ"ו; "נראה אף דלהלכה קיי"ל כמ"ד דכתובה דרבנן, דהא רוב הפוסקים ס"ל הכי, מ"מ מאחר שהמנהג לכתוב לכתולה "מדאורייתא" הכוונה היא כמ"ש הרא"ש שיתן לה מאתים דינר כסף צורי וכל תנאי שבממון קיים", ומוכח להדיא מלשונו דפשיטא ליה דלדעת הרא"ש חייל עליה חיובא דכסף צורי אך ורק מחמת תנאו בלבד וכדעת רבינו יונה הנ"ל וכן נקט גם בשו"ת תשב"ץ ח"ב סי' קפב, וכ"ה בשו"ת מהרשד"ם אבהע"ז סי' קכז. ולענ"ד הדברים תמוהים ביותר, דריהטא דלישנא דרבינו הרא"ש מתפרש להדיא כשיטת רבותינו בעלי התוס' בכתובות דף סז. הנ"ל, דמעיקרא הכי נתקנה תקנת חכמים בכתובה לחייבו בשיעור מאתים זוזים דכסף צורי, וצע"ט בדברי רבותינו הנ"ל.

ח. **[ואגב** לא זכיתי להבין דברי הגר"א שם סקכ"ז דכתב לפרש דמקור המנהג לכתוב בכתובה "מדאורייתא" הוא מדעת ר"ת דס"ל דעיקר דין כתובה הוא מה"ת, וכתב שם דלפי"ז אין הבעל נאמן בטענת פתח פתוח וכדאיתא בגמ' כתובות דף י. דהנאמנות על טענה זו אינה אלא למאן דאית ליה דכתובה דרבנן, וסיים עלה הגר"א: "ולא קיי"ל כן כמ"ש"ל סי' ס"ח", דהיינו דבסי' סח ס"ו מבואר להדיא דהבעל נאמן לטעון טענה זו, אלמא דלא קיי"ל כדעת ר"ת. והיוצא לפי"ז מדברי הגר"א דלקושטא דמילתא אין למנהג זה טעם

ואין ראוי לכתוב תיבה זו. ולא ידענא אמאי לא ניחא לפרושי דטעם מנהגינו בזה הוא כדעת הרא"ש וכמבואר מדברי בעל הח"מ הנ"ל, וצע"ג].

ט. ומצאתי בארחות חיים, הלכות כתובות, שכתב וז"ל: "ומה שאנו נוהגין לכתוב, דחזי ליכי מדאורייתא, כתב הרמב"ן ז"ל דמנהג טעות הוא דקיימ"ל דמדרבנן היא ומשום כתובה דידהו לא גביא ולא מידי וכו', והעמיד הראב"ד מנהגינו על מכונו וכתב כי פירוש הדברים 'דחזו ליכי מדאורייתא', כלומר, הריני מחייב עצמי לך בזוין מאתן כשל תורה, כלומר שיהיו אותן מאתים דינרין בכסף של כסף צורי ולא בכסף של דבריהם שהוא כסף מדינה, וכן כתב ה"ר יונה ז"ל דההיא 'מדאורייתא' א'כסף זוין מאתן' קאי, אלא שלדברי הראב"ד ז"ל צריך לכתוב 'דאורייתא', אבל ה"ר יונה ז"ל אמר אפילו לא כתב לה 'דאורייתא' חייב לתת לה בשעת גוביינא מאתים דינרין של תורה שהיא כסף צורי. ופירוש כסף זוין מאתן דאורייתא דחזי ליכי, כלומר, שכבר הן ראויין לך מדברי סופרים, והילכך אפילו לא כתב לה 'דאורייתא' נוטלת כסף צורי כאילו חייב לה מן התורה". ומבואר דבהא מילתא פליגי נמי הראב"ד ורבינו יונה. [אלא שיש לתמוה טובא דלפי מה שהובא בשטמ"ק הנ"ל מבואר להדיא דדעת רבינו יונה היא דע"י כתיבת "מדאורייתא" חייל עליה האי חיובא וצע"ט. ושמא תרי רבינו יונה הויין].

י. והנה לדינא נקטינן בשו"ע אבהע"ז סי' סו ס"ו, דדעת המחבר היא כשיטת הרמב"ם דבין כתובת בתולה ובין כתובת אלמנה הן בכסף מדינה והרמ"א שם מייתי לדעת הפוסקים הסוברים דמאתים של בתולה ומנה של אלמנה משערים בזוין דאורייתא וכתבו דלכן נהגו לכתוב בכתובה "דחזי ליכי מדאורייתא", ולבתר הכי מסיק הרמ"א: והמנהג לכתוב לבתולה "דחזי ליכי מדאורייתא", אבל לא לאלמנה, כלומר, דלפי דעת הפוסקים שהובאו מתחילה אף באלמנה יש לנהוג לכתוב "מדאורייתא" והוא משום דשיעור התשלומים הם כדין התשלומים שהן מן התורה, וכדעת התוס' בכתובות דף סז. הנ"ל וכן בתשובות ופסקים (קופפר) סי' קנב, אבל המנהג למעשה הוא שאין כותבין כן אלא בבתולה בלבד וכן"ל.

יא. ומעתה נראה לכאורה דבדיעבד אם לא כתבו בכתובת בתולה תיבת "מדאורייתא" אין כל חשש בדבר אפילו לבני אשכנז ההולכים בעקבות רבינו הרמ"א, דאליבא דכולי עלמא אין הזכרת תיבה זו מעכבת, ואין כל נפקותא לדינא אי כתבין הכי או לאו. ואפילו לפי דעת בעל החלקת מחוקק ודעימיה דאית להו, דלדעת הרא"ש מתחייב הבעל דוקא ע"י הכתיבה בכסף צורי, ואלו מחמת התקנה גרידא אינו חייב אלא כסף מדינה בלבד, מ"מ בכה"ג

שלא כתב לה הכי הרי אינו מקבל על עצמו התחייבות זו ותו לא רמי עליה אלא תשלומי כסף מדינה גרידא.

ונראה דאפילו אם בשעת קבלת הקנין פירש הבעל להדיא שהוא מחייב עצמו בשיעור מאתים ^{אוצר החכמה} ^{10/08/2018} זווי צורי כדאורייתא, מ"מ נראה דאין הזכרתן בשטר מעכבת כלל, דבספרי "סדר כתובה כהלכתה", שביבי אש סי' יח, נתבאר דלדינא אף אם נאבד שטר תוספת הכתובה אין כל עיכוב בדבר, דאנן לא בעינן את סמיכות דעתה של האשה אלא לענין עיקר חיובא דמנה מאתים בלבד, ודלא כשיטת הב"ח באבהע"ז שם, עייש"ה, ובמק"א כתבתי דמצאתי בשבה"ל ח"ב סי' ס"ה בשם ר"א כ"ץ שיש להחמיר בזה. [ומיהו נראה דמחילה מהני בזה לכו"ע]. וממילא כיון דתקנתא דכתובה לדידהו אינו אלא בכסף מדינה שפיר סגי במה שבשטר הכתובה מוזכר שיעור זה, דבהכי אית לה כבר סמיכות דעת לענין עיקר דין החיוב כתובה, ולענין התוספת לא איכפת לן במה שאינו מפורש כלל בתוך שטר הכתובה וכנ"ל.

יב. אמנם באמת בדברי הב"ח הנ"ל מבואר דבר מחודש ביותר, דכתב שם דלדעת רבינו תם דאית ליה דחובת כתובה הוא מן התורה, צריך שיכתוב "דחזו ליכי מדאורייתא" ואי לא כתב אלא "דחזו ליכי" אינו גובה אלא חמשים סלעים של מדינה, דיד בעל השטר על התחתונה ומצי אמר ליה לא נתחייבתי אלא בסלעים של מדינה, ומבואר מדברי הב"ח לכאורה דלדעת רבינו תם אם לא הזכיר בכתובה תיבת "מדאורייתא" נפסלת הכתובה בכך, דע"י השמטת תיבה זו משתנה חיובו מכסף צורי לכסף מדינה וממילא הוי כמשהה אשתו בלא שיעור כתובה דחזו לה מדאורייתא.

ברם לענ"ד הדברים תמוהים עד מאד, דהרי פשוט וברור דלדעת רבינו תם עיקר חיוב הכתובה מן התורה הוא שיעור מאתים זו כסף צורי ופשיטא דאף אם אין הבעל מתכוון לחייב עצמו אלא בשיעור כסף מדינה נמי חייל עליה בעל כרחו חיובא דכסף צורי, ואפילו להני דאית להו דלמאן דאמר דכתובה דרבנן בעינן התחייבות מיוחדת מצד הבעל בכדי דליחול עליה חיובא דכסף צורי, אבל למאן דקאי בשיטת הסוברים דדין כתובה הוא מן התורה פשיטא דמעיקר הדין חל חיוב הכתובה בשיעור דמאתים זו כסף צורי, ולא איכפת לן כלל האיך נכתב הלשון בכתובה, ומצאתי שכבר עמד בספר אילת אהבים כתובות דף י. בתמיה זו על דברי הב"ח, וצע"ג. [ושו"ר מ"ש בנדו"ז בשו"ת יביע אומר ח"ג אבהע"ז סי' יב].

יג. ומיהו לענ"ד היה מקום לדון בעיקר הדבר ולומר דנהי דבאמת אין גוף החיוב בעצמותו משתנה כלל ע"י השמטת תיבה זו. דבכל גווני חייל

עליה חיובא דכסף צורי ומשום דכך הוא דין החיוב ביסודו — לדעת רבינו תם — מ"מ מצינן למימר דכיון דחכמים תקנו שאסור להשהות אשה במקום שכותבין כתובה מבלי שיהא בידה שטר וכתב המוכיח את התחייבותו של הבעל כלפיה, דבלא כתב זה איננה סומכת את דעתה וחוששת שלא תהא קלה בעיניו להוציאה, וכיון שכן יש מקום לומר דכיון דבדיני שטרות הרי קיימא לן דיד בעל השטר על התחתונה ובסתמא מפרשינן לכוונת השטר לקולא לנתבע ואי אפשר להוציא ממנו אלא שיעור כסף מדינה בלבד וממילא סבורה האשה דבשטר זה לא תוכל לגבות אלא כפי השיעור הפחות בלבד, והוי כאלו נכתב להדיא בשטר הכתובה שהוא חייב לה כסף מדינה, דבכה"ג פשיטא דאיכא ריעותא מצד סמיכות דעתה של האשה שאינה סומכת דעתה על כל שיעור חיוב הכתובה המוטל עליו מעיקר הדין, כיון דהשטר שבידה אינו מוכיח אלא על חלק שמינית ממנו בלבד.

יד. ברם לענ"ד לא פסיקא לי הא מילתא, דמסתבר לומר דכיון שנכתב להדיא בכתובה "מהר בתוליכי כסף זווי מאתן דחזו ליכי", אפילו אם הושמטה תיבת "מדאורייתא", מכל מקום הלשון מצד עצמו מוכיח בבירור דשטר זה בא לשמש כראיה על התחייבות דמי כתובה הראויה לבתולה, וסתמא כפירושו דמי שהכוונה היא לחיובא דכסף צורי — שחייבתו בהן תורה, ומעתה שפיר מצינן למימר דאין השמטת תיבה זו מגרעת כל עיקר בסמיכות דעתה, כיון דמן הדין כשר שטר זה לגבות על ידו מאתים זווי מכסף צורי וכן"ל.

טו. איברא דאשכחנא בדברי בעל הנחלת שבעה דפסיקא ליה מילתא לאידך גיסא, דכתב בספרו סי' יב סעיף לב אות א לבאר את דברי הב"ח הנ"ל, והעלה שם דמשום הכי לדעת רבינו תם אם אינו כותב תיבת "מדאורייתא" אינה גובה האשה מכסף צורי, משום דמצי אמר לה תנאי היה לי עמך שלא אתן לך רק כסף מדינה, דכל המתנה כל מה שכתוב בתורה בדבר שבממון תנאו קים, משא"כ לדעת הרא"ש דאית להי דחובת כתובה ביסודה אינה אלא מדרכנן גרידא לדידיה לא מהני תנאי לפחות משיעור ההתחייבות, דחכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה, ומהאי טעמא הוא דס"ל להב"ח דלדעת הרא"ש אין השמטת תיבה זו מגרעת מאומה מסכום ההתחייבות, עכ"ד. ומבואר מיהא מדבריו דאיהו נקיט בפשיטות דחסרון תיבה זו מורה להדיא על כוונת עושה השטר לפחות משיעור דמי הכתובה, מכסף צורי לכסף מדינה. [ושמא יש לומר בטעמא דהא מילתא לדעת בעל הנחלת שבעה, דכיון דכולי עלמא נהיגי למיכתב "מדאורייתא" ואיהו השמיט תיבה זו, גלי אדעתיה בהשמטה זו שרצונו להפחית את דמי ההתחייבות הרגילים, ועדיין צ"ע].

טז. אלא דלפי זה קשיא לי טובא מדברי הרא"ש גופא, דהרי הרא"ש מסיק להדיא התם: "והכותב כסף זוזי דחזי ליכי לא הפסיד", ולפי ביאורו של הנחלת שבעה כוונת הרא"ש היא לומר דנהי דאיהו קא מכוון לפחות מדמי הכתובה, מכל מקום אין מועיל כלל תנאו, דחכמים עשו חיזוק לדבריהם, ותיקשי טובא דלפי דבריו היה עלינו לפסול את הכתובה מחמת חסרון סמיכות דעתה של האשה וכהא דאמרינן בכתובות דף נו: ואיפסקא הכי להלכה בשו"ע אבהע"ז סי' סו ס"ט, דאפילו בגוונא דתנאו בטל מן הדין, מ"מ כיון דאיהי סברה דתנאו קיים ולית לה, תו לא סמכא דעתה והויא בעילתו בעילת זנות ע"ש, וא"כ ה"ה נמי בנידון דילן, כיון דאיהו בעי לפחות לה משיעור כתובתה, נהי דאין תנאו קיים, מ"מ תיפסל הכתובה משום חסרון סמיכות דעתה של האשה, וצע"ג.

[ואולי יש לומר בדוחק, דבאמת כלפי סמיכות דעתה של האשה אין השמטת תיבה זו מגרעת מאומה, דאיהי לא ידעה את כוונת הבעל בהשמטה זו, ונהי דמעיקר הדין מפרשינן לה דאיהו לפחות לה הוא דאתי, מ"מ איהי סבורה דשפיר אית לה שיעור כתובה כדת וכהלכה. ואע"ג דבגוונא דמן הדין לית לה כתובה מיסתבר דאין מועיל אפילו אם היא סבורה דאית לה, ומה"ט לדעת ר"ת בודאי תהא פסולה כתובה זו, כיון דבאמת נפחת משיעור כתובתה מעיקר הדין, מ"מ הכא בכה"ג דבאמת אית לה כתובה כדינה, ואיהי לא ידעה דהבעל נתכוון לפחות לה, שפיר דמי, וצ"ע טובא בהא מילתא. ועיין היטב להלן סי' ל"ב בגדר איסור השהייה ללא כתובה].

יז. שמעית מיהא עכ"פ דאפילו לשיטת בעל הנחלת שבעה, דוקא לשיטתו של ר"ת הוא דפסלינן כדיעבד כתובה שנשמט ממנה תיבת "מדאוריתא", אבל לפי דעת הרא"ש פשיטא דאין הכתובה נפסלת כלל וכלל וכדמבואר להדיא בדברי הרא"ש. ומעתה כיון דאנן לדינא נקטינן כדעת הסוברים דדין חיוב הכתובה אינו אלא תקנת חכמים בלבד וכדמוכח להדיא מכמה דוכתי, שפיר מצינן למינקט למסקנא דמילתא דלדינא אין כל מקום לפסול כתובה שלא נכתב בה תיבת "מדאוריתא", וכנ"ל. ובאמת מצאתי במהרי"ל הלכות נשואין סי' טז וכן בהלכות ומנהגי מהר"ש סי' ד שה"ר זלמן שהיה בנוישטאט לא היה כותב גם לכתולה רק "דחזו ליכי", דנהי דהתוס' כתבו ונהגו כן, מ"מ מה לנו להיכנס בספק, עיי"ש.

יח. והיוצא מדברינו בזה, דנהי דבודאי לכתחילה יש להקפיד — לבני אשכנז הנוהגים כמנהג הרמ"א — להשתמש אך ורק בכתובות שמופיע בהן תיבת "מדאוריתא" ולא לשנות ממסורת אבותיהם, מכל מקום כדיעבד אם יש בידם כתובה שנשמט ממנה תיבה זו אין בכך כל פסול ואין חובה

לכתוב כתובה אחרת בנוסח "כתובה דאשתכח בה טעותא". נואם כתבו בטעות בכתובת בתולה תיבת "מדרבנן" מבואר בהגה"מ פ"י אישות סק"ו בשם רבינו שמחה, דהכתובה נפסלת בכך, ונראה דעל בני אשכנז לחוש לדבריו למעשה]. אמנם בני עדות המזרח ההולכים בעקבות מרן המחבר פשיטא דאין להם להשתמש בכתובות שבהן נמצאת תיבת "מדאורייתא", ויתכן דאף בדיעבד יש מקום להחמיר ולהחליפה בכתובה אחרת מתוקנת כנוסחתם וכמנהגם, לחוש להני רבוותא קמאי שהובאו לעיל אות ב, דהחמירו בזה אף בדיעבד, [ועיין בזה בשו"ת יביע אומר הנ"ל, וכן בשו"ת עולת יצחק ח"א סי' קעט], כנלענ"ד בזה. **[וזו עתה היגיעתני תשובתו הבהירה של מרן בעל שבט הלוי שליט"א דמיפשט פשיטא ליה דלבני אשכנז אין לפסול כתובה שנשמט ממנה תיבה זו וכדברינו בס"ד].**

יט

תשובה בענין הנ"ל ועוד

הרב יצחק זילברשטיין

רב שכונת רמת אלחנן

בני ברק

כבוד ידידי היקר והאהוב מאד הגאון רבי שמואל אליעזר שטרן שליט"א, שלו וישע רב.

קבלנו אגרת כ"ג שליט"א בענין כתובת בני אשכנז שלא נכתב בה "דחזי ליכי מדאורייתא", דאין בכך פסול, וטעמו הוא דאעפ"י דכתב הנחלת שבעה דלדעת ר"ת הכתובה פסולה, אבל אנן קיי"ל לדינא כדעת הסוברים דחיוב כתובה הוא מדרבנן. והגר"א בסימן ס"ו ס"ק כ"ז כתב דמקור המנהג שכתב הרמ"א הוא כר"ת, ולא קיי"ל כן כמש"כ לקמן סימן ס"ח "והיוצא לפי"ז מדברי הגר"א דלקושטא דמילתא אין למנהג זה טעם ואין ראוי לכתוב תיבה זו", עכ"ל כ"ג שליט"א באות ח'.

אנן קצת מפקפקים בדבריו הנחמדים, דמצינו כמה פעמים ד"מנהג מבטל הלכה", לדוגמא, מה שמבואר בשו"ע חו"מ רל"ב י"ט המוכר ביצים לחברו וגמצאו מוזרות הוי מקח טעות, ועכשיו לא נהגו כן, ומנהג מבטל הלכה, ויעי"ש בגר"א. ויעיין בב"י יור"ד קע"ב דמנהג לאכול נבייתא כדעת הראב"ד אף שהוא יחיד, ובמנחות ל"ב אם יבא אליהו ויאמר אין חולצין בסנדל אין שומעין שכבר נהגו העם, ויעיין בארוכה בשדי חמד ח"ד

מערכת מ"ס כלל ל"ח שביאר בארוכה כמה וכמה מקומות שמנהג מבטל הלכה, ולכן אפשר לפרש דהגר"א לא בא לבטל את מנהגו של הרמ"א אלא דכתב שאין זה מעיקר הדין אך המנהג מבטל הלכה. ואם כן אחרי שהמנהג כר"ת שוב פסולה כתובה דלא כתב בה מדאורייתא, וכך משמע דעת הנחלת שבעה.

אגב יש לציין דלפעמים גם לדעת מרן צריך לכתוב "דחוי ליכי מדאורייתא" אם פיתה ובעל נערה, ואח"כ נשאה לאשה, דכתוב בתורה מהר ימהרנה לו לאשה, וככה"ג הכתובה מהתורה כמבואר במל"מ בביאור שיטת הרמב"ם נערה מאורסה פ"א ה"ג. וכ"כ רש"י שמות כ"ב ט"ו.

10/08/2018nn

אודות הכתובה שרשבה"ג בעל האחיעזר זצ"ל כתב אותה, ושם יש ריוח וחלל פנוי אחרי התיבות "כסף זוזי מאתן דחוי ליכי מדאורייתא" ולא טייטו את החלל הפנוי, וניתן היה לכלה להוסיף סכומים כרצונה. שלכאורה שטר כזה פסול, מפני שיכול להזדייף ואף אם הכלה לא הוסיפה ולא זייפה בכל זאת השטר פסול כמבואר כע"ז בסמ"מ מ"ב סעיף א'. וסעיף ד'. וצ"ע. [א"ה: ראה מ"ש בזה לעיל במדור התשובות סי' טו].

הראיתי צילום כתובה זו למו"ח מרן הגאון רי"ש אלישיב שליט"א והשיב: כתובה זו אינה פסולה מאחר ולכסוף סוכם שם: ס"ה מאתים זוזים ומאתיים זקוקים, ושם אי אפשר להוסיף מאומה, אם כן דין הכתובה כמבואר בסמ"מ מ"ב סעיף ה': שטר שסותר חלקו העליון לתחתון אינו גובה אלא הפחות שבשניהם משום דיד בעל השטר על התחתונה, ואם כן אפילו אם תזייף לא תצא תקלה כי בין כך לא תוכל לגבות אלא כמסוכם בסוף; מאתים זוזים ומאתים זקוקים ולכן הכתובה כשרה. עכ"ד מו"ח שליט"א. [א"ה: ראה לעיל סי' י"ד בזה].

אך עדיין חידה סתומה היא אצלי על האחים ראם, מדפיסי כתובה הנ"ל, שהיו ספרי דווקני ולמה הדפיסו כתובה עם חלל.

ואחתום בכרכה רבה ואהבה רבה

יצחק זילברשטיין